

ЖАНЧЫНА З ХВОРАЮ РУКОЮ

Адэля набрала вады з калодзежа. Ланцуг пругка бразгатаў аб абымшэлы зруб, рыпела ручка кола. Вада брызнула на гладкі камень пад студняй, на прытаптанья „папэгі” гаспадыні, густы дыванік дробнай крапівы-пякучкі.

Адэля памалу несла ядро дадому, калыхалася на бакі, брала шырокі размах левай хворай рукою. Каля кривое яблынькі прыпынілася, нарвала крыху лісткаў мяты й мелісы, што расьлі тут буйныя, рахманья. Хлюпнула ім пад корань крыху вады, бо зямля дужа перасохла. Таму й буялі ў яе расьліны, што не шкадавала ім свайго клопату.

Бася села за сталом, глядзела, як Адэля дастае з посуднае шафкі вялікія кубкі ў букетах ружаў і васількоў, павязаных залатой стужкаю, уручную маляваных. Гудзелі мухі, таўкліся пад белай стольлю, лезьлі ў вочы, ліплі да пахучай мёдам стужкі-мухалапкі. Адэля зьняла зь цьвіка гумовую мухалапку на драўляным тронку, замахнула ся. Ляп — муха плямкай расплылася на кафлі печкі.

— Кажэш, зьбіраеш імёны? — пацікавілася жанчына. — Нашто табе ваны? А, для навукі... Таак... Трэбо запісаці, што дзе е, каб посьлей ні казалі, што тут нас заўсім ні было. А хутко так, пеўно, і будзе... — Адэля паправіла хустку пад барадою.

— Гэта для працы ў вучэльні. Школы закончваю, дыплём. Імёны тутэйшыя, прозьвішчы зьбіраю, выясьняю, адкуль што.

— Ат, пайшла-б ты, дзетка, у гміну, у іх-жа ж папэры е, сьпісала-б, і ўсё. Нашто табе хадзіці па вёсках? Ешчэ каб у цябэ хоць свая машына была, то лякчэй. Ну, зарэз я табе гарбату зраблю, зь мяткаю. А ведаеш, чаму вана — „гарбата”? Гарбаты ее сеёў, гарбаты зьбіраў, і гарбаты зварыў... Гарбаты вып’е, бо кожнаго свой горб да землі прыгінае...

На падлозе кухні, на чыстым ручніку, раскладзеным на сене, ляжаў вялікі жоўты сабака. Яшчэ калі ўваходзілі, слаба падняў галаву, варухнуў вухам і засоп.

— Арэшка мая... — нахілілася Адэля над скручаным целам сабакі. — Ой, цяжко табе, я-ж ведаю. Колькі-ж табе сьмэрці чакаці?.. Дажыла свой век, дабрахала. А ўмэрці ні можэш. Кідае яе, бач, мыкае, а сьмэртачка ні прыходзіт.

Арэшка заскуголіла, хацела лізнуць руку гаспадыні, але яе галава з гнойнымі чырвонымі вачыма матанулася толькі й апала на лапы. Ад сабакі йшоў прыкры, гнілы пах.

Адэля з-пад прыпечка пліты дастала лучыну, пару трэсак і паленаў, запаліла пад плітою. Начэrpала вады зь вядра ў гаршкі й у чайнік, з палка дастала мыла. З кубка палілі на рукі, выцерлі ў чысты льняны ручнік.

Старая не азывалася, старалася не глядзець на Арэшку, што ўздыхала ў кутку.

— Бася, ты як думаеш, чы сабачуй душы ні належыцца адхадная малітва? Вань-ж, жывёлы, нівінныя, не? Ой, мая ты пакутніцо... Толькі, бач, пражылі мы разам...

За акном чырванелі ў заходнім сонцы яблыні. Хісткія цені забегалі па шыбах.

Адэля ўкінула костку ў кіпецень, дала Басі сьцізорык, чысьціць бульбу. Дзяўчына ледзь пасьпела аскрэбці тры бульбіны, а зь вялікіх, вузлаватых, прыплюснутых у пазногцях Адэліных пальцаў вылузаліся ўсе белыя бульбіны й хлюпнулі ў цэбрык. Гаспадыня маўчала, час ад часу папраўляла хустку, шморгала носам.

— Добра бульва сёлета парасьце. Во маладая якая, а што будзе ў капаньне! Земля родзіт народу, каб толькі было каму за ёе брацца...

У пліце гудзеў, страляў агонь, чырвоныя водблескі бегалі па паленах, па падлозе. Адэля выцерла рукі ў хвартух.

— А цыгаркі ў цябэ е? — запыталася, заліваючы кіпетнем гарбату ў кубках.

— Вы курьце?

— От, запаліла-б. Дзесь у мане е старыя „спорты” нібожчыка Адама, але ўжэ выветрылісэ, а тут якое так галава ные, чы то можэ зуб. Пушчу траха дыму ў рот, паройдзе ўмомэнт.

Бася з заплечніка дастала дыктафон, пачак „марсаў” і запальнічку.

— Ты во на гэтым запісваеш? Такое малюсеньке, бы пушачка запалок! І што ты там ужэ маеш, пакажы.

Бася шчоўкнула ўключальнікам.

— А, пазнаю, гэта-ж гаворыт Кастэнты з Лазоваго! Добрэ, што ты зь ім паразмаўляла. Стары е, то ведае, што-дзе-як. А ешчэ крыху, то ўсе мы тут паўміраем, і ніхто нічога ведаці ні будзе. Хвойкі тут усё пазарастают, і ўсё, капшы. Добрэ, дзіцятко, што вам маладым тут ешчэ хочэццэ хадзіці, зьбіраеце такое. Хоць якісь сьлед застанеццэ. Але, для каго гэта будзе цікавэ? Пеўно, у музей, можэ, гэта прыдасцэ, і то ўсё. А мы — як усё на сьвеці — гноем будзем. Але пакуль нас чэрвяк зьест, мы жжэрэм усё жывое...

Узяліся за бульбу з кропам, запівалі кіслым малаком з гурэчнікам. Для сучкі гаспадыня наліла сьмятаны, але Арэшка толькі нюхнула й схавала галаву ў лапы.

— Трэбо будзе да вецінара пазваніці, хай прыедзе, даст ёй укол на лёгкую сьмэрць. Заўтрэ ранком пазвоніш, колькі-ж пакутаваць жывіні! Ты адразу зранку, што, пойдзеш запісваці? Прыходзь посьлей, накармлю, параначуеш...

Раптам нешта кальнула ў Адэліну хворую руку. Расьцірала яе, прыкусіўшы ніжнюю губу.

— Дайце, я вам дапамагу! — Бася ўзяла ў далоні пакручанья пальцы гаспадыні.

— Не, не, ні трэбо, табе, пеўно, пракудно браці за такую качаргу! А была ў мане рука — проста золато! Што зробіш, чы то д'ябэл, чы то Бог наслаў баду, кару?.. Усё на сьвеці е як павінно. Адплата за мінулэ, кара навет за дзядоў... Ідзі ты спаці, дзецятко, мы тут ешчэ пастогнем з Арэшкаю. Звару ёй лекарство ад болю, вочы ёй прамью...

Назаўтра, адразу пасья сьняданку, Бася пабегла ў вёску. Яшчэ сонца ня было высока, як вярнулася.

— Я патэлефанавала ад солтыса, але ветэрынар прыехаць ня хоча! Кажа, да сабакі не паедзе, ёсьць у яго важнейшыя справы.

— Як гэта так — ні паедзе?! Бажы ешчэ раз, звані! Як гэта так? Як гэта так можна?! — усхваляваная старая забегала па панадворку. — Бары хутко ровер, едзь, звані!

Бася выцягнула з шопкі стары, з давайны яшчэ ровар з кіраўніцаю быццам баранія рогі, выкручанай наперад і, паскрыпваючы нешмараваным ланцугом, памчалася, не сьдаючы, па зарослай мураўкай каляіне. Назад ішла, вяла ровар з адваленым ланцугом, брудная, запыленая, ледзь стрымліваючы сьлёзы.

— Ня хоча. Кажа, да сабакі не паедзе. Там каровы ў Кузьніцкіх пахварэлі, пападалі, у цэлай вёсцы, кажа, ня будзе ездзіць за драбязою. Кажа, хочаце, то прывозьце, то, можа, хвілінку знойдзе. Але ўвечары госьці ў яго будуць...

— А як-жа мы яе павазем, чым? Хіба-ж ні даст сваго "фіата" Мікола? Ні даст...

Адэля захадзіла па хаце, замахала здороваю рукою. Села, пачала церабіць хварту х. Зьвінелі мухі. Бася ўзяла мухалапку, у дарыла пару разоў па сьцяне.

— Ні стукай, ні стукай! Тут памірают, а чаго ты стукаеш?! Запалі лепш у пліце, навару лекарства маёй Арэшцы.

Гаспадыня палезла на гарышча. Праз колькі хвілінаў вярнулася з папяровымі торбачкамі, поўнымі сухіх травак. Доўга іх перабірала, ссыпала ў ступку, таўкла, расьцірала, пакуль не закіпела вада. Зь меднай каструлькі даходзіў горкі пах. Адэля моўчкі мяшала варыва драўлянай лыжкай, штосьці мармытала пад носам, выцірала рукавом чырвоныя павекі.

— Ад болю ёй вару, ад страху, Бася, ад пакут зельле.

— На сьмерць?

— Не, ні ўмею я на сьмэрць варыць. Німа ў мане такое травы, каб хутко адправіцца на той сьвет. Але болю ёй ні будзе й памаці...

Доўга студзіла працэджаны напой, дзьмухала. Арэшка прагна піла, падняўшыся апошні раз на лапах і плакала. Бася выйшла ў разгароджаны садок, што перарастаў ужо сасоньнікам. Вярнулася, калі Арэшка спала.

— Вазьмі плахту, пераложымо яе й вынесем, — прашаптала Адэля, — у садок, там дыхаць лягчэй.

Сучка была цяжэйшая, чым Бася думала. Узяўшыся за рагі дзяружкі, пайшлі паміж яблынямі ў чырвоным бляску нізкага сонца. Паклалі свой цяжар пад бярозкай. Арэшка дыхала ледзь заўважна, лёгка толькі падымаўся жывот.

— Адыдзі, дзіця, буду яе вешаці. Ідзі, ні глядзі. Вана ўжэ нічога ні чуе, ні будзе ведаці, адыдзі! Ідзі рыдлёўку прынесі, пахаваем Арэшку во там.

На магілцы вырас копчык. Адэля з-пад бярозкі прыкаціла камень. Доўга ўладкоўвала яго, папраўляла.

— Вось і ўсё. На табе маеш і жыцце. А калі прыйдзе мая сьмэртачка, нівэдомо, чы будзе хтось, хто хоць каменьчыка на магілу паложыт...

Моўчкі вярнуліся ў хату. Гаспадыня вынесла Арэшчыну пасьцель. Наліла вады ў мядніцу. Доўга мылі рукі, палівалі з кубачка чыстаю вадою. Адэля дастала з шафкі новы белы ручнік.

— Вось так. Ні жыве ўжо наша Арэшка..

Хтосьці застукаў у шыбу.

— Адэлё, хадзеце ў каравайніцы да Хрысьці, толькі вы так у мееце гібаць каравай.

— Ні магу, Марысё. Я сягоні нечыста. Мае рукі сягоні сьмэрць бралі. Хай мне Хрысьця прабачыт, але мне ні можна.

— Адэлё, ля, там хібо да вас Васілько на роверы прэ?

— А чаго вон едзе, папытайсэ.

— Кажэ, што ад вецінара шпрыцу вазе з
лекарствам.

— От, бачыш, Басё, пахавалі мы ўжэ нібожчыцу,
то хай вазе тую штуку назад. Альбо не, Марысё,
пакліч Васільку... Скажы, суседзе, дзякуй
Панькоўскаму, што ні забыўсэ пра драбазу.

У гэтую ноч Бася спала моцна, толькі ў грудзях
нешта пякло. Лекары казалі, сэрца, хоць маладое, у яе
слабое.

Раніцай разьвіталіся.

— Прыеду да вас перад абаронай дыплёма,
раскажу, што сабрала па вёсках.

— Ага, будзе мне цікава пачуці. Заходзь, дзіця,
калі табе будзе па дар озе.

* * *

Сьвяціла нізкае сонца, адбівалася ад зьнікаючага ў
вачах сьнегу. Пад яблынькай, з галінак якое зьлезла
шэрань і паблісквалі вільготна, цямнела пляма мокрай
зямлі й рудое травы.

Весьнічкі віселі на дрэце. З рашчыненай да паловы
брамы на падворак коса спаўзаў сумёт, пакрыты густа
сьлядамі птушак.

Дыму ня было над комінам, хаця над хатамі вёскі
пад лесам цягнуліся шэра-блакітныя слупкі — людзі
гатавалі абед.

У дубальтовых вокнах Адэлінай хаты шар эла вата, цымяна паблісквалі ёлачныя шарыкі. За адслоненай фіранкай тырчаў засохлы альяс.

Бася ўзялася за клямку-ільвіную лапу. Дзьверы адчыніліся.

У сенцах стаяў запылены кошык са шчарнелымі, пакручанымі бульбянымі лупінамі. На бочачцы з капустай, зь якое даходзіў здаровы, гаркавы пах, ляжаў чорны ад вільгаці мяшок. На цьвіку вісеў халат з абляпанымі поламі.

Бася пастукала. Цішыня.

Дзьверы суха рыпнулі. Дзяўчына пераступіла парог. На падлозе кухні ляжала рассыпанае зерне пшаніцы. Насупраць уваходу ўбачыла люстэрка, заслоненае вышываным ручніком.

Ля пліты вісеў хвартух. Яго фалды ўлажыліся й застылі пуката, быццам хацелі захаваць упэўнены кшталт гаспадынінага цела. Пад ім стаялі гумовыя чобаты з грудкамі бруду з-пад хлява, зь якіх адышоў ужо пах сьнегу, растопленага на кволым перадвеснавым сонейку, перамешанага з конскім навозам і сенай трухою.

Сьлёзы мелі смак вады зь ледзяшоў з-пад страхі, калі Бася, асьлепленая амаль веснавым сонцам ішла ў бок цёмнага лесу, на чыгуначную станцыю.

Дыплёмная праца была ўжо завершана, чакаў яе яшчэ адзін іспыт і дар ога ў сьвет.